քի, բարի գործերու, մեղքի, մանաւորապէս «յիշողութեան», վաճառականութեան մէջ արդարութեան. կ'երկարի խոստովանանքի եւ խոստովանանքէ վերջ մեղքերու դարմանին ու կիրակի օրեր պատարագ տեսնելու պարտքին վրայ: Իսկ քահանաներուն կը յանձնարարէ ժամերգութիւններն ու տօները. կը ծանրանայ ամէնէն աւելի գործնական երեք խորհուրդներու այս է Պսակի, Մկրտութեան եւ Թաղման կարգերու կատարումի մասին. նմանապէս այրի մնացած քահանաներու եւ երիցակիններու աշխարհէ հրաժարելով վանք քաշուելուն վրայ:

Հարկ չկայ ըսելու որ իր խրատները կը հաստատէ Աստուածաշունչի վկայութիւններով, հինէն ու նորէն, ընդհանուր կերպով մը «մարգարէ, կամ առաքեալն ասէ»ով: Ցիշատակելու նոյն ոճը կը բանեցնէ նաեւ կանոնագիտականի նկատմամբ «զոր եդեալ է (Աստուծոյ) առաքելօք եւ մարգարէիւք եւ աստուածատես հայրապետօք», ինչ որ բաւական է պարզ նամակի մը տարողութեան:

Վարդապետութիւնը ճոխացած է աստուածային պատգամներու վկայութեամբ. այնու հանդերձ տեղ տեղ իր բարեպաշտութիւնը թեւեր կ'առնէ երբ կը կարդէ թէ «Առանց պատարագի այս երեք իրս (կնունք, պսակ թաղումս) չկայ հրաման ի կանոնաց» եւ կամ «Լուսաւորչիս զաւանութիւն» կը կոչէ անօթներու անսուրբ կենդանիներով պղծուելուն աւանդութիւնը. նոյնպէս վճռելով որ «զինչ որ յաւագանէ ի դուրս կնքեն նա անկնունք է... նոր պիտի կնքել» եւ կամ «զոր Աստուած զուգեաց բ. պսակն է, զայն չուն կու կոչէ Տէրն զառնողքն եւ զպսակողքն»:

Նամակի համար կարելի է ըսել որ ամբողջութեամբ հասած է մեզի, այնպէս սերտօրէն միացած. թուղթը կը սկսի օրհնութեամբ եւ մաղթանքներով, յետոյ կ'անցնի նիւթին խօսելով արքայութիւն երթալու համար երկու իրերու վրայ. հաւատք և բարեգործութիւն. վերջինս նոյնպէս երկուքի կը բաժնէ. «մէկն այն է որ մեղքն խոստովանի եւ այլ ոչ առնէ» եւ հոս խօսքը ուղղելով ժողովրդեան կու տայ մեղքերու շարքը եւ յորդոր անոնցմէ վախչելու. իսկ քահանաները կը յորդորէ որ ժիր կենան իրենց պաշտամունքին մէջ, ժամերգելով, կիրակին՝ սաղմոսելով, պատարագելով, Խորհուրդները մատակարարելով արժանաւոր վիճակին մէջ: Ցետոյ կրկին ժողովուրդին կը դառնայ անցողակի բացատրելով իրենց եւ քահանաներու միջեւ եղած առնչութիւնը եւ եկեղեցիին տրուած նիւթական տուրքերու հարկը զգացնելով՝ օրհնութեամբ կը վերջացնէ, մոռացութեան տալով բարեգործութեան ծրագրուած երկրորդ մասը:

Գրութիւնը պարզապէս լրացուցիչը, կամ աւելի արդարացուցիչը ըլլալով գրողին բացակայութեան, չօշափած նիւթերն ալ ընդհանուր դիտելիքներ են, յարմար անորոշ տեղի եւ ժամանակի մը, դուրս հանելով այն մի քանի պատմական ակնարթիւնները (երկրաշարժ, հիւանդութիւն) եւ կարգապահական մէկ քանի կէտեր, օր. ծոմապահութիւններ որ ծաւալ գտած են միջին դարուն, եւ նաեւ աւանդական խնդիրներ որոնցմով զբաղած են այդ դարերը, այսպէս անսուրբ կենդանիներով անօթներու եւ կերակուրներու պղծուիլը եւն. նամակի մնացած մասը՝ օր. համար վաճառականներու նկատմամբ յորդորներ, կարելի է կրկնել մինչեւ Ցովսափատու ձորը:

Ընդհանուր կերպով խօսելով անձին վրայ, այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ մեզ իր նամակով, պիտի ըսուէր որ բարեմիտ հովիւ մ'է. պիտէ իր անձին վերագրուած պատիւը՝ եւ զոհ է անկէ: Եղբայրի անունը՝ որ ծաղկած էր այդ ժամանակները իր գանազան վանքերով ու անձերով, կը տեսնուի իրեն ալ տուեր է բարձրութեան հով մը. իր նամակը կը ձեւէ Պօղոս առաքեալին թուղթերուն վրայ. կը սկսի «ՑԱստուծոյ ամենակալէ օրհնութիւն եւ պահպանութիւն եւ ի Նուաստ Կիրակոս վարդապետէ աղօթք եւ օրհնութիւն»: Վերջաւորութիւնն է որ աւելի աչքի կը զարնէ «...կու հրամայէ առաքեալն Պաւղոս թէ այս է զիր ձեռին իմոյ Պաւղոսի, նոյնպէս եւ ես ասեմ. այս է զէր ձեռին իմոյ Նուաստ Կիրակոսի վարդապետի Եղընկացւոյ ...»:

Ակնարկեցի վերեւ այն կարեւորութեան որ կ'ընծայէ իր նամակին «լուսաւոր» կոչելով իր խօսքերը. նոյն կարեւորութիւնը կու տայ իր աղօթքներուն մինչ կ'ըսէ. «եւ ամենայն հակառակորդքն ձեր երեւելիք եւ աներեւոյթքն եւ սասանութիւնք, սուրբ Խաչին Քրիստոսի եւ սուրբ աւետարանաւն եւ սուրբ Լուսաւորչիս աջովն եւ ամենայն սրբոց երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ մեր աղաչանօք հալածական լինին եւ վերանան ի ձէնջ զինչ յարեւելք յարեւմտից ...»:

Գաղափարով պահպանողական է. կամ անոր պիտի ուզէի վերագրել երբ «Լուսաւորչիս դաւանութիւն» կը կոչէ չնչակի կամ կատուալակի պղծուելուն պատմութիւնները. անշուշտ ս. Հայրապետին հեղինակութեամբ փրկելու համար ժամանակին ունիթոռներու ենթադրելիք յարձակումին դէմ:

Նամակին օրինակը ունինք միայն երկու ձեռագիրներու մէջ:

Ոսկեփորիկ Բ. Զէյդ (1495–ին գրուած) Խաչատուր արեղայէ, Եկեղեաց զաւառի Կապոսի վանքին մէջ: Թուղթը ողորկ մագաթանման կաթնագոյն, բոլորգիր, միասիւն բաւական խնամով գրուած:

Տէրը՝ տէր Գրիգոր:

Կանոնագիր Մեծ. Ռձիէ (1668) Մայիս Թ. գրուած Արիստակէս երէցէն, Կ. Պոլսի Պալաթու Թաղին մէջ: Բոլորգիր երկսիւն: Ի խնդրոյ եւ ի վայելս Տէր Մարկոսի:

Լեզուին համար Զամչեան արդէն ըսած էր թէ գրեց «միջակ եւ աշխարհաբար ոճով»: Սակայն կայ նկատի առնելու կէտ մը. Կանոնագիրը՝ թէպէտ ժամանակով աւելի ուշ եղած խմբագրութիւն է, բայց իր լեզուն աւելի մաքուր է, այսինքն կը մօտենայ գրաբարի, քան Ոսկեփորիկի լեզուն. այս եզրութիւնը հաւանօրէն նշան է թէ առաջինը գաղափարուած է աւելի ընտիր օրինակի մը վրայէն:

Հ. Յ. ՇԱՌՈՒՐԵԱՆ

ՁԻՐԸ

(ԽՈՐՀՐԴՈՏՈՒԹԻՒՆ)

○

Փաթիլ փաթիլ ձիւն կը մաղուի երկնքէն
Հեզաճրկուն պըտոյտներով օդապար,
Փերիներու պէս ցնծուն՝ որ կը կայտռեն
Անլսելի կայթիւններով դողահար:

Հեզաճրկուն կայթիւններով օդապար
Կարծես ճերմակ մեղուներու պարսեր են,
Որ երազի գաւառներէն կու գան վար
Ի՞նչ տանելու, Տէ՛ր, անմեկնար այս երկրէն:

Կարծես ճերմակ մեղուներու պարսեր են,
Լոյսի ծընունդ՝ անմեղ, անո՛յշ էակներ,
Որ քաղցրութիւնն իտէալին կը ծրծեն
Անմահութեան օթեակներուն մէջ անմեռ:

Լոյսի ծընունդ՝ անմեղ, անո՛յշ էակներ,
Բռնած ամբողջ մթնոլորտն այս տխրամած՝
Տե՛ս, ի՞նչ չքնաղ աշխարհի են վերածեր,
Ուր լոյս արքան՝ կ'ըսես թէ գահ է բազմած:

Բռնած ամբողջ մթնոլորտն այս տխրամած
Հոգեզբաւրթ երանութեան ճանանչով՝
Հորիզոնէն մեր կը վանեն երկրայած
Ցաւն ու կրքեր՝ որ կ'արբենան արիւնով:

Հոգեզբաւրթ երանութեան ճանանչով
Կ'արտացոլան նոյնիսկ իրեր անընշան.
Ծառեր, թուփեր, տանիք, հիւղակ անխրոով,
Են հայելի ամբիծ հոգւոյն բընութեան:

Կ'արտացոլան նոյնիսկ իրեր անընշան
Շընորհէն ու լոյս աստուածային ակերուն.
Մեղրին վերեւ, խոլ խաւարին տիրական՝
Անմեղութիւն կը թեւածէ զբաւրթուն:

Շընորհէն ու լոյս աստուածային ակերու
Կ'իջնեն պատել մեր ճամբաներն անմաքուր.
Եւ բարութիւն ու սէր՝ ծաղիկ սրտերու,
Կը ծլին շուրջն աւազանին սրբաբոյր:

Պարգեւէ՛, Տէ՛ր, յաւերժութիւն այս երկրին
Վերածընած ծոցէն յըղի խաւարին:

Հ. ԱՐՄԱՒԻՐԵԱՆ

digitised by A.R.A.R.@